

UKRAJINSKÁ MIGRACE DO ČESKÉ REPUBLIKY A JEJÍ PROMĚNY V OBDOBÍ EPIDEMIE COVID-19*

Luděk Jirka

Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové

Ukrainian Migration to the Czech Republic and its Changes during the COVID-19 Epidemic

Abstract: *After 1993, the Czech Republic became the target of Ukrainian migrants thanks to its economic development. The migration policy was then set in 2004 and this new political action made Ukrainian migration more controlled and vulnerable. At the same time, non-qualified or low-qualified migrants became the most important workforce. After the economic crisis in 2008, the Czech Republic aspired to receive highly qualified (and low-qualified “important”) migrants, and no suitable dispositions were created for non-qualified migrants. Following this trend, mobility was hindered overall by the epidemic of COVID-19 in 2020. In accordance with this situation, a new restrictionist policy was introduced by the Czech government; however, it did not have an impact on “lowering” immigration. The epidemic of COVID-19 also triggered “changes” for Ukrainian migrants on the job market, and this became an opportunity for non-qualified migrants.*

Keywords: *Ukrainian migration; COVID-19; labour migration; Czech Republic*

Ukrajinská imigrace do českých zemí je svým způsobem tradiční. Probíhala již na počátku 20. století (Zilynskyj 2002) a je tak dlouhodobějšího rázu, ale poměrně razantní početní nárůst ukrajinských migrantů můžeme vysledovat

* Autor by rád na tomto místě poděkoval oběma anonymním recenzentům za jejich věcné připomínky, které vedly k vyšší kvalitě článku.

až po vzniku samostatného českého státu (1. ledna 1993). Po vzniku České republiky se také začala profilovat migrační politika, která se tradičně rozděluje do tří období. Hodnotí se v tendencích liberální–restriktivní (Kušniráková – Čížinský 2011) a autoři pro utváření migrační politiky vidí jako stěžejní vstup České republiky do Evropské unie (Barša – Baršová 2005; Drbohlav a kol. 2008, 2010). Za první období tak lze považovat roky 1993–98, kdy česká migrační politika v podstatě „neexistovala“, druhé období může být rámováno roky 1999–2003, kdy se česká migrační politika vytvářela v souladu s normami a standardy migrační politiky Evropské unie, a třetí období lze uvádět od roku 2004, kdy již byla česká migrační politika pevně ustanovená (Drbohlav a kol. 2010; srov. Barša – Baršová 2005¹). Tento článek v uvedených obdobích analyzuje roli české migrační politiky vůči kvalifikované, nízko kvalifikované a nekvalifikované migraci z Ukrajiny a dále uvádí, že po ekonomické krizi (2008), v letech 2009–2020, docházelo k zaměření na kvalifikované a nízko kvalifikované „potřebné“ migranty, ovšem v souvislosti s epidemií COVID-19 může nabýt nekvalifikovaná a nízko kvalifikovaná pracovní síla na důležitosti. V této souvislosti je však nutné zmínit, že se jedná pouze o *možné* proměny ukrajinské migrace a *reálnou* situaci ukáže teprve čas.

Tento článek má tak povahu promýšlení minulých trendů české migrační politiky a ukrajinské migrace a nabízí úvahu nad budoucností ukrajinské migrace po epidemii COVID-19. Článek neuvádí žádná doporučení (to ani není cílem) a není založen na antropologickém výzkumu, ale přesto uvádí data, která je vhodné objasnit z metodologických důvodů. Pro tento článek byly za účelem představení problematiky migrace v období epidemie použity analýzy zahraničních autorů a mezinárodních organizací a pro český kontext byla použita zejména data z Českého statistického úřadu (ČSÚ). Stěžejní byla data porovnávající roky 2019 a 2020, tedy poslední rok (2019) bez pandemickeho scénáře a první rok ovlivněný epidemickou situací (2020). Data se týkají údajů o dlouhodobých vízech a trvalém pobytu ukrajinských migrantů (tato data získal ČSÚ za spolupráce s Ředitelstvím služby cizinecké policie ČR, která údaje o pobytovém statusu ukrajinských migrantů shromažďuje) a údajů o zaměstnávání ukrajinských migrantů v určitých ekonomických odvětvích (tato

¹ Pavel Barša společně s Andreou Baršovou nabízí jiné časové etapy: 1990–95, 1996–99 a od roku 1999 do současnosti (2005) (Barša – Baršová 2005), ale hodnocení jednotlivých etap je obdobné (v období let 1990–95 panoval liberální a laissez-faire přístup; v letech 1996–99 došlo ke zpřísnění předpisů, a to i vzhledem ke vstupu České republiky do Evropské unie; v letech 1999–2005 pak docházelo ke konsolidaci a ke komplexnějšímu uchopení problematiky migrace).

data zase uvádí ČSÚ ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky; MPSV). Uvedené statistiky nám bohužel nemohou nabídnout údaje, které by byly pro účel tohoto článku akurátní (např. v jednotlivých ekonomických činnostech jsou zařazeni jak kvalifikovaní, tak nekvalifikovaní migranti a v případě dat týkajících se dlouhodobého víza zase není zjevný účel víza). Přesto lze i na základě dostupných dat tvrdit, že v roce 2020 došlo navzdory epidemii k nárůstu počtu ukrajinských migrantů (a nikoliv k propadu) a k proměně jejich cílových ekonomických činností. I vzhledem k omezené interpretaci dat je však opět nutné uvést, že tento článek nabízí pouze *možnou* perspektivu (!) proměny ukrajinské migrace v období epidemie.

V textu jsou ve vztahu k ukrajinským migrantům použity kategorie „kvalifikovaný“, „nizko kvalifikovaný“ a „nekvalifikovaný“ migrant, které slouží především pro zařazení do konkrétního zaměstnaneckého postavení, se kterým je spojen specifický sociální a profesní status. Jedná se však o kategorizaci migrantů, která je dána tripolárním uvažováním a kterou používá česká vláda i badatelé (Drbohlav a kol. 2015). Podobně mohou být vnímány i kategorie „regulérní“ nebo „neregulérní“ migrace, a i zde je nutné uvést, že se jedná o kategorizaci spojenou s bipolárním uvažováním (Nekorjak 2006; Nekorjak – Čermáková 2009; Rumpík 2014; Trčka a kol. 2018). Nesprávnost kategorizace je široce známá a týká se především zobecnění subjektivity a charakteristiky jedinců do určitého klasifikujícího náhledu, který je v případě bipolárního uvažování vnímán jako určitý bod dichotomizovaný vůči jinému klasifikujícímu náhledu (Brubaker 2006). Tento článek však výše uvedené kategorie víceméně přebírá, protože cílem textu *není* poukazovat na problematiku kategorizace, třebaže je nutné si tuto problematiku uvědomovat. V celém textu jsou pak upřednostněny termíny „regulérní“ a „neregulérní“ migrace před „legální“ a „nelegální“ migrací, a to z toho důvodu, že se jedná o pobyt nebo aktivity *překračující pravidla*, a nikoliv o pobyty nebo o aktivity vytvářející nepřátelské *modus operandi* vůči majoritní populaci (Günter 2016).

Za nutné považuji upozornit také na problematiku termínů „ekonomická“ nebo „pracovní“ migrace. Tyto termíny jsou dány typologizací migrace a zdůrazňují její ekonomické motivy, ale zároveň se tím oslabuje relevance lingvistické a kulturní blízkosti, ale i vlivu rodinného rozhodování a sociálních sítí, a tedy i dalších způsobů jednání samotných migrantů (Faist – Kivisto 2010). Zdůrazňování ekonomických motivů tak vede k bagatelizaci reálného jednání samotných ukrajinských migrantů, protože odkazem na ekonomické motivy nelze přehlížet způsoby rozhodování. Zároveň se jedná o zpolitizované kategorie spojené se

zařazováním migrantů do nízké sociální třídy a nutností ochrany pracovního trhu (Günter 2016). I tyto body je nutné si uvědomovat.

Článek je rozdělen do pěti částí. Nejprve je uveden vývoj ukrajinské migrace a české migrační politiky v období let 1993–1998 (první období), následně v letech 1999–2003 (druhé období) a v letech 2004–2008 (třetí období). Dále je uvedeno čtvrté období v letech 2009 – (březen) 2020 a poté se článek věnuje proměnám ukrajinské migrace v době epidemie COVID-19 (březen 2020 – duben 2021). Nakonec se pokusíme identifikovat několik důležitých momentů, mezi které patří zejména změna cílových zaměstnání ukrajinských migrantů a zvýšení prestiže nekvalifikované migrace v období epidemie.

Ukrajinská migrace v prvním období (1993–1998)

Jak již bylo uvedeno výše, po vzniku samostatné České republiky došlo k početnímu nárůstu počtu ukrajinských migrantů, a to především díky rostoucí české ekonomice. Zatímco v roce 1993 činil HDP (hrubý domácí produkt) České republiky 40,6 miliard USD, v roce 1998 to již bylo 66,5 miliard USD a ekonomický vzestup vytvářel společně s téměř neexistující – jinými slovy i „liberální“ – migrační politikou, absencí vízové povinnosti i relativně propustnými hranicemi (Barša – Baršová 2005; Günter 2016) příležitost pro imigraci. Zatímco v roce 1994 tak bylo v České republice podle ČSÚ „pouze“ 14 230 osob s ukrajinským státním občanstvím,² v roce 1999 se již jednalo o 65 883 osob. K tomu je však nutné přiblížit i situaci na Ukrajině – pokud je v České republice přechod z centrálně plánované ekonomiky na porevoluční tržní systém hodnocen jako úspěšný, pak to samé nemůžeme tvrdit o situaci na Ukrajině, kde se v postsovětském období vyskytla celá řada strukturálních a ekonomických problémů, které se staly reálným faktorem emigrace. Zatímco z Ukrajiny se tak postupem času stávala země emigrační, Česká republika se začala profilovat jako země imigrační.³

Mezinárodní firmy etablované v České republice po roce 1993 zároveň požadovaly nízko kvalifikovanou nebo nekvalifikovanou práci a ukrajinští migranti našli na těchto pozicích uspokojivé pracovní uplatnění. Migrace z Ukrajiny

² Jedná se o ukrajinské občany a tento pojem nemůžeme zaměňovat s etnicitou. Vzhledem k mezi-
válečné imigraci z Ukrajiny lze předpokládat vyšší počet osob, které by se identifikovaly jako Ukra-
jinci, ale již mají české občanství. Nejsou tak klasifikováni jako cizinci, ale stále se mohou považovat
za Ukrajince.

³ Československo lze v letech 1948–1989 považovat za zemi emigrační.

do České republiky se tak pro následující roky stala důležitým migračním tokem a zároveň (později) relevantním subjektem pro českou migrační politiku.⁴ Můžeme tak obecně dodat, že se Česká republika stává pro ukrajinskou migraci cílovou zemí (stejně jako pro jiné migranty z postsovětského prostoru).

Pro migraci z Ukrajiny se vžilo pojmenování „pracovní“ nebo „ekonomická migrace“ (např. Drbohlav a kol. 2008), čímž se akcentuje především pracovní pobyt Ukrajinců a jejich pozice na českém pracovním trhu (ale i těžkosti, se kterými se musí při výkonu svého zaměstnání vyrovnávat). Většina ukrajinských migrantů postupem času našla uplatnění ve stavebnictví, průmyslu, hotelech a restauracích a na jiných nízko kvalifikovaných nebo nekvalifikovaných pozicích (Malynovska 2008; srov. Faist – Kivisto 2010) a bylo tak patrné formování duálního pracovního trhu (*dual labour market*). Ten je rozdělen na prestižní, privilegovaná a lépe placená pracovní místa určená pro majoritní české obyvatelstvo a na neprestižní a hůře placená zaměstnání spojená s nepříznivými pracovními podmínkami určená pro ukrajinské migranty (Valenta 2015). Mzdové podmínky, společenský status i možnosti kariérního postupu tak pro ukrajinské migranty nevyznivaly příznivě, ale na druhou stranu jim umožňovaly nevázat se ke svému zaměstnání. Duální pracovní trh se ve vztahu k ukrajinské migraci ustanovil po roce 1993 a v podstatě trvá dodnes (ačkoliv s určitými změnami).

Kvůli neuspořádanosti a nesystémovosti migrační politiky (Drbohlav a kol. 2010) se také vytvářely předpoklady pro *cirkulační migraci* (Kušniráková – Čížinský 2011), tedy pro příjezd na pracovní pobyt, následný odjezd zpět na Ukrajinu a opětovný příjezd do České republiky (Čermák – Lupták 2015). Bylo totiž možné přijet na turistický pobyt (pomocí vouchery), najít si zaměstnání a pracovat navzdory neregulárnímu pobytovému statusu (turistický pobyt neopravňuje k zaměstnání), přičemž ukrajinští migranti často unikali kontrole ze strany státních orgánů. Obecně lze k této situaci dodat, že Česká republika považovala ukrajinskou cirkulační migraci za dočasnou pracovní sílu pro svou rozvíjející se ekonomiku, ale nepředpokládala trvalé usazování ukrajinských migrantů na svém území (Klvaňová 2017).

⁴ V tomto případě navazovala i na historický kontext, protože Zakarpatská Ukrajina se stala důležitou zdrojovou zemí migrace díky historickému napojení na Československo v letech 1918–1938 (Uherek a kol. 2008).

Druhé období (1999–2003)

V roce 1999 však došlo ke změně migrační politiky na *restriktivní*, a to díky jejímu novému pojetí (Günter 2016). V roce 1999 totiž česká vláda představila *zákon o pobytu cizinců* (číslo 326/1999 Sbírky zákonů) a v roce 2000 i *Koncepci integrace cizinců a vízovou povinnost*⁵ pro ukrajinské občany (Čermák – Lupták 2015). To však ukrajinské migranty neodradilo, protože ke vstupu na území České republiky začali využívat *turistické vízum* a i nadále zde pracovali neregulárně (Drbohlav a kol. 2010; Drbohlav – Lachmanová 2008; Leontiyeva – Nečasová 2009; Leontiyeva 2016). Obecně se však začala formovat česká migrační politika snažící se o kontrolu migrace (a integraci migrantů) a před svým vstupem do Evropské unie (2004) se pak musela Česká republika přizpůsobit unijním normám, a tak se i migrační politika více sblížovala se standardy unijní migrační politiky, které znamenaly další restriktce.⁶ Tato malá středoevropská země se tak stala ještě méně přístupnou pro ukrajinské migranty, a to díky širším možnostem kontroly (Barša – Baršová 2005).

Přístup české migrační politiky se změnil z *pasivního* na *aktivní*, ale také se vytvořil určitý „tlak“ – metaforicky řečeno – protože od roku 1999 byla česká migrační politika pro ukrajinské migranty více *restriktivní*, avšak díky vstupu České republiky do Evropské unie se pro ně tato země stala více *atraktivní*, a to i díky snazšímu přístupu na evropský trh práce, který byl v roce 2007 ještě rozšířen vstupem České republiky do Schengenského prostoru (ten znamená volný pohyb osob, zboží i služeb). Ukrajínští migranti se však také stali značně závislími na proměnách české migrační politiky, což s sebou přinášelo skutečnost, že se buď stále více dostávali do područí mocipanství české politiky, anebo do područí praktik klientelismu, který umožňoval zprostředkování práce a který byl spojen i s organizovaným zločinem (Nekorjak 2006). Tento způsob získávání ukrajinských migrantů přes zprostředkovatele se objevil již od poloviny devadesátých let (Rumpík 2014) v souvislosti s „nelegální“ migrací (Nekorjak 2006), na které se však podílel i zájem českých zaměstnavatelů (Čermáková

⁵ Podle zákona o pobytu cizinců číslo 326/1999 Sb. lze rozlišovat pobyt na turistický (do 90 dnů), krátkodobý (do/nad 90 dnů, až do jednoho roku pobytu), dlouhodobý (nad jeden rok pobytu) a trvalý. Dlouhodobý pobyt je zejména studentský (dlouhodobý pobyt za účelem studia) anebo pracovní (dlouhodobý pobyt za účelem zaměstnání). Každý z těchto pobytů má svá specifika a vytváří určitá omezení, anebo naopak možnosti.

⁶ Přesto lze uvést, že se evropské normy spíše pouze překlápily do českého kontextu, než aby česká migrační politika vytvářela vlastní specifické prvky (Drbohlav a kol. 2010). To způsobuje i problém a nesoulad mezi odbory a ministerstvy (Stojanov – Duží 2015).

2008). Zprostředkovatelé sice umožnili zaměstnání ukrajinským migrantům, poskytovali jim i různé služby (zařízení pobytového oprávnění, dopravu nebo ubytování), ale celý proces byl spojen s neregulérním zaměstnaneckým postavením (neodvádělo se pojistné nebo daně) nebo pobytovým statutem (pracovalo se i na turistická víza, což je principiálně zakázáno; viz Trčka a kol. 2018). To zároveň způsobovalo, že se ukrajinští migranti v případě potíží nemohli obrátit na policejní složky. Mezi další problémy klientelismu patřilo zejména opožděné vyplácení nebo krácení mezd ze strany zprostředkovatelů (část výplaty si zprostředkovatelé nechávali pro sebe), protože právě přes ně byla ukrajinským migrantům ze strany zaměstnavatelů vyplácena mzda (Čermáková 2008).

Klientelismus měl důležitou roli při profilaci ukrajinské migrace a byl (a dnes stále je) významným problémem české migrační politiky. Český stát si to později začal uvědomovat a snažil se překonat zprostředkovatelské formy zaměstnávání pomocí *přímého* zaměstnávání ukrajinských pracovníků (viz níže). Také Ukrajina však vyvinula nástroje, kterými nutí zprostředkovatele k „lepšímu“ jednání s ukrajinskými migranty. To vedlo k utváření agenturního zaměstnávání očištěného (alespoň částečně) od neregulérních praktik. Na druhou stranu byl tento způsob zaměstnávání i samotnými ukrajinskými migranty často využíván, protože byl účinným nástrojem získání práce a výdělku, a to třeba i kvůli nedostatečným jazykovým kompetencím, neznalosti prostředí nebo neporozumění vízové politice a zákonodárství (Čermáková 2008). Je však nutné uvést, že na rozvoji klientelismu má svůj podíl i samotný český stát a jeho restriktivní imigrační politika, protože restriktivní migrační podmínky často neznamenají konec migračních toků, ale jen přechod na sofistikovanější neregulérní snahy o překonání hranic.

Třetí období (2004–2008)

Vrátíme-li se k obecné charakteristice ukrajinské migrace, pak můžeme uvést, že se postupem času začala měnit z původně cirkulační na *trvalou*, protože neustálé příjezdy a odjezdy již byly kvůli restriktivní migrační politice byrokraticky náročnější a méně výhodné.⁷ Získání *trvalého pobytu* však nebylo

⁷ Důležité je však také *transnacionální chování* ukrajinských migrantů (Drbohlav a kol. 2015; Trlifajová 2011), kterému se začali badatelé věnovat teprve v nedávné době. Transnacionální chování je nyní studováno zejména v kontextu remitencí (Drbohlav a kol. 2015) nebo fenoménu transnacionálních rodin (Leontiyeva – Tollarová 2011). Příčinou transnacionálních vztahů je samozřejmě geografická blízkost s Ukrajinou a možnost intenzivnějšího kontaktu se zemí původu (Drbohlav – Džurová 2007).

jednoduché, protože od roku 2006 je pro získání tohoto druhu pobytu nutné pracovat na území České republiky nepřetržitě po dobu pěti let,⁸ respektive nepřetržitě studovat po dobu deseti let. Existovaly však i jiné možnosti získání trvalého pobytu (například sloučení rodiny) a důvodem k postupnému usazování ukrajinských migrantů na českém území nemusela být nutně ani reakce na zavedení restriktivní politiky, ale také progresivní familiarita se zdejšími prostředím (i po určitých osobních zkušenostech). Už k březnu 2008 tak žilo v České republice trvale přibližně 25 % oficiálně registrovaných ukrajinských občanů (ČSÚ; údaje zveřejňované Ředitelstvím služby cizinecké policie ČR).

V letech 2000–2008 pak došlo k ekonomickému růstu České republiky a díky tomu se začal udělovat větší počet víz ukrajinským migrantům, ať již kvalifikovaným, nízko kvalifikovaným nebo nekvalifikovaným (Čermák – Lupták 2015). Obecně však byla ze strany zaměstnavatelů poptávána především nízko kvalifikovaná a nekvalifikovaná pracovní síla, a tak docházelo ke zvýšené imigraci především méně kvalifikovaných jedinců (Günter 2016). Od roku 2008 se však začaly projevovat dopady ekonomické krize a migrační saldo ukrajinských migrantů pokleslo až sedminásobně kvůli nižšímu zájmu o pracovní sílu (ibid.). Omezilo se vydávání dlouhodobých víz za účelem zaměstnání, ale také se pracovalo s koncepcí dobrovolného návratu ukrajinských migrantů (Stojanov – Duží 2015).

Ekonomická krize byla dlouhodobá, ale již během prvních náznaků oživování ekonomiky se začal český stát aktivně zajímat o možnost ještě silnější kontroly migračních toků, o možnost *přímého* zařazování migrantů do „potřebných“ zaměstnání podle požadavků zaměstnavatelů (jednalo se i o reakci na nechvalně proslulý Visapoint,⁹ který byl spojen s klientelismem) a také se začal orientovat (i v kontextu politiky Evropské unie) na kvalifikované a nízko kvalifikované „potřebné“ migranty. Tato politika má své kořeny už na počátku 21. století, kdy Česká republika v letech 2001–2002 připravovala projekt „Aktivní výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků“, jehož úkolem bylo zajistit pro český pracovní trh vysoce kvalifikované migranty (Stojanov – Duží 2015).

⁸ V letech 2000–06 se jednalo o dobu deseti let pobytu na území České republiky.

⁹ Visapoint (2009–17) umožňoval online rezervaci pro žadatele o vízum, ovšem tzv. klienti si (s největší pravděpodobností) často sami vytvářeli rezervace a pak s nimi obchodovali.

Současné období (od roku 2009)

Po ekonomické krizi tak docházelo k přímému zaměstnávání migrantů na „potřebných“ pozicích v souvislosti se *zelenými kartami* (viz Kušniráková – Čížinský 2011), které byly zavedeny v roce 2009 a které mohli získat kvalifikovaní i nízko kvalifikovaní jedinci „zaplnující potřebná“ a neobsazovaná pracovní místa kvůli nezájmu českých obyvatel. Zelené karty sice vytvářely možnost obejít klientelismus, ale kvůli nedostatečnému zájmu českých zaměstnavatelů nebyl tento projekt příliš úspěšný. V roce 2014 byly zelené karty nahrazeny *zaměstnaneckými kartami*, které byly rovněž vydávány pro kvalifikované i nízko kvalifikované pracovníky a které zároveň nahradily dlouhodobé vízum nad 90 dní za účelem zaměstnání. Další projekt představovaly *modré karty* zavedené v roce 2011. Ty byly převzaty z unijní migrační politiky a umožňovaly kvalifikovaným jedincům (s vysokoškolským nebo s vyšším odborným vzděláním¹⁰) zaměstnání v celé Evropské unii. Modré karty pak splňují podmínky takzvaného *brain-drain*, tedy snahy získat vysoce kvalifikované migranty (Stojanov – Duží 2015).

Po ekonomické krizi tak zesílila kontrola migrace a zároveň se český stát díky uplatňování zelených, zaměstnaneckých a modrých karet začal zajímat o kvalifikované a nízko kvalifikované „potřebné“ migranty. Je však nutné podotknout, že zaměstnanecké karty neznamenal zaručenou kvalifikovanou nebo žádanou nízko kvalifikovanou migraci, protože kvalifikační požadavky byly prokazovány formálním prohlášením zaměstnavatele při tzv. hlášení změn zaměstnavatele a překážkou tak mohly být „falešně“ uvedené kvalifikace. Kvalifikace se ověřovala pouze při prodloužení zaměstnanecké karty. V takovém případě, pokud kvalifikace nebyla dostatečně prokázána, mohl migrant o své pobytové oprávnění přijít.¹¹ Zaměstnanecké karty tak automaticky neznamenal zaručenou kvalifikaci, ale přesto je patrné, že český stát preferoval vzdělanostní a profesní potenciál migrantů na úkor poptávky po nekvalifikované pracovní síle, která měla sice nesporný pozitivní dopad na vývoj české ekonomiky, ale jejíž přínos byl českým státem opomíjen. Kontrola migrace tak celkově dovedla Českou republiku k preferenci kvalifikace.

Zaměření na kvalifikované a nízko kvalifikované „potřebné“ migranty bylo do období epidemie dobře patrné, stejně jako nevytváření „uspokojivých“

¹⁰ Modrá karta 2021; <https://www.mvcr.cz/clanek/modra-karta.aspx> [cit. 2021-04-23].

¹¹ Za tuto poznámku děkuji jednomu z recenzentů.

možností pro nekvalifikované migranty. Jako příklad nám může dobře posloužit důležitost kvalifikace při získávání pobytového oprávnění. Zatímco *schengenské (krátkodobé) vízum za účelem zaměstnání*, které bylo často využíváno nekvalifikovanými migranty, neumožňovalo získat trvalý pobyt, protože nebyla prodlužována maximální tříměsíční doba pracovního pobytu, zaměstnanecká karta v případě kvalifikovaných a nízko kvalifikovaných migrantů byla spojena s možností získat trvalý pobyt, protože platnost zaměstnanecké karty mohla být prodlužována až do doby pěti let nepřetržitého pracovního pobytu na území České republiky (a pak si mohli tito migranti zažádat o trvalý pobyt).

Odlišné zacházení s ukrajinskými migranty na základě kvalifikace bylo patrné i v tak zvaném *Režimu Ukrajina*. Tento projekt byl spuštěn v srpnu 2016 a jeho cílem bylo nalákat kvalifikované (ale také nízko kvalifikované „potřebné“) ukrajinské migranty na konkrétní pracovní místa, a to podle potřeb zaměstnavatelů. Těmto migrantům byla nejen zprostředkovávána pomoc při získávání pracovního a pobytového oprávnění v České republice, ale také mohli dosáhnout na trvalý pobyt, protože dvouletý pracovní pobyt mohl být prodlužován až na období pěti let potřebných pro získání trvalého pobytu. Zároveň jim byly nabízeny jazykové kurzy či vzdělávání na téma česko-ukrajinských kulturních rozdílů, což svědčí nejen o principech integrace, ale také o tom, že se předpokládalo, že tito migranti budou v České republice působit dlouhodobě. Vše výše uvedené však *nebylo* určeno pro nekvalifikované migranty. Ti na podobné výhody nemohli dosáhnout, přestože v srpnu 2016 pracovalo nejvíce ukrajinských migrantů na nekvalifikovaných pozicích (Leontiyeva 2016).¹²

Existovala tak – minimálně v otázce získávání trvalého pobytu – snaha privilegiovat zejména kvalifikované a nízko kvalifikované „potřebné“ migranty, přestože nekvalifikovaná pracovní síla byla také důležitá. Můžeme dokonce říci, že tím Česká republika vyjadřuje nízké sociální jednání se zahraničními pracovníky (Stojanov – Duží 2015). Od září 2019 byl sice Režim Ukrajina nahrazen *Programem kvalifikovaný zaměstnanec* a *Programem vysoce kvalifikovaný zaměstnanec*, ale i tyto programy umožňují získání trvalého pobytu jen kvalifikovaným a nízko kvalifikovaným „potřebným“ migrantům díky prolongaci pobytových oprávnění. V tomto kontextu se situace nezměnila (ačkoliv se tyto programy explicitně nezaměřují jen na Ukrajinu, ale také na jiné země).

¹² Ačkoliv bychom mohli dodat, že i vzdělanostní úroveň mnoha ukrajinských migrantů není vysoká (Leontiyeva 2014; srov. Drbohlav a kol. 2001, 2010; Uherek – Plochová 2003), stále nachází uplatnění na málo kvalifikovaných místech i spousta vysokoškolsky vzdělaných Ukrajinců (Valenta 2015).

V současnosti je ukrajinská menšina nejpočetnější menšinou na území České republiky.¹³ V roce 2018 mělo trvalý pobyt celkem 82 854 osob s ukrajinským státním občanstvím a zájem o trvalé usazování stále sílí. České občanství však již není tak žádané, zřejmě z toho důvodu, že případná zaměstnání ve státní sféře nebo účast na volbách již nejsou pro ukrajinské migranty relevantní.¹⁴

Před epidemií rostl také zájem o sloučení rodin a o studentskou migraci. Tato témata však zatím nejsou dostatečně prozkoumána (Jaroszewicz – Piechal 2016; Leontiyeva – Kopecká 2018). Rostl také podíl migrujících žen i celých párů (Čermák – Lupták 2015). Zároveň lze před pandemií vysledovat i politizaci migrace, zejména kvůli takzvané migrační krizi (od roku 2015). Stálým problémem – který bude zřejmě i v budoucnu existovat – je problém se *zdravotním pojištěním* (ukrajínští migranti bez trvalého pobytu nemohou vstoupit do systému veřejného zdravotní pojištění, přestože do něj finančně přispívají) a možnost „vykořisťování“ (na příklad pomoci švarcystému; Ezzedine a kol. 2014).

Přestože migrace ze západní Ukrajiny, a především ze Zakarpatské Ukrajiny (známé také jako Podkarpatská Rus), je již *tradiční* (Markov 2009; Uherek a kol. 2008), v současnosti se kvůli válce na východní Ukrajině a jejím důsledkům stávají zdrojovými oblastmi imigrace také regiony centrální a východní Ukrajiny. Ačkoliv je pak Česká republika pro ukrajinské migranty stále významnou zemí imigrace, dá se předpokládat, že pro ně budou čím dál atraktivnější i země západní Evropy (Jaroszewicz – Piechal 2016). To je ovšem otázkou do budoucna.

Zmínit lze také politicky významný *bezvízový režim* mezi Ukrajinou a zeměmi Evropské unie, který byl zaveden v roce 2017. Před epidemií tak nemuseli občané Ukrajiny díky biometrickému cestovnímu pasu žádat o turistické (schengenské) vízum, ale mohli libovolně odjet do některé ze zemí Evropské unie a pobývat zde po dobu 90 dní. Nejednalo se však o pobyt opravňující k zaměstnání, přestože je otázkou, nakolik byla tato možnost mobility zneužívána pro výdělečnou činnost. Bezvízový režim byl nicméně epidemií COVID-19 značně utlumen (snad jen dočasně).

¹³ V roce 2013 byl počet ukrajinských migrantů v neregulérním postavení odhadován na 250 000 osob (Drbohlav a kol. 2008) a v roce 2019 byl jejich počet pravděpodobně ještě vyšší. Obecně je však těžké určit přesnější čísla.

¹⁴ V roce 2014 umožnila Česká republika *dvojit občanství*. Ukrajínští migranti tak mohli žádat o české občanství a zároveň neztratit občanství ukrajinské. Jedná se však o unilaterální přístup, protože Ukrajina dvojit občanství neumožňuje a pro ukrajinské migranty tak není dvojit občanství významným tématem.

Tuto podkapitolu lze uzavřít tvrzením, že český stát až do propuknutí epidemie nahlížel na kvalifikované a „potřebné“ migranty jako na prostředek ekonomické prosperity – na rozdíl od nekvalifikovaných migrantů – a byl jim schopen nabídnout snazší cesty imigrace. V případě nekvalifikovaných migrantů tak stále docházelo k bagatelizaci jejich postavení. Epidemie však s sebou přinesla určitou možnost tento poměrně rigidní pohled změnit.

COVID-19 a proměny ukrajinské migrace

Reakce na epidemickou situaci byly v mnoha evropských zemích podobné – od zavádění tak zvaných lockdownů až po vyhlášení nouzového stavu. Epidemie také vedla k ještě silnějším (snad dočasným) restrikcím vůči migraci, ovšem obecně není žádným tajemstvím, že v případech ekonomické nebo epidemické krize jsou migranti *nejzranitelnější* složkou společnosti, protože se například mohou velice snadno stát nezaměstnanými (OECD 2020). Podle publikace vydané Evropskou komisí (European Commission 2021) lze pak uvést konkrétní dopady epidemie COVID-19 na evropské společenství – jedná se například o *odchod* migrantů do zemí původu nebo dokonce o „*zastavení*“ zavedených a ustálených migračních proudů. Tato tvrzení Evropské komise podporují i odborníci, kteří uvádějí zejména *oslabení* nebo *přerušování* migračních proudů a tím i snížení mobility (Guadagno 2020). Anglický geograf Alan Gamlen (2020) pak došel ve své analýze dokonce tak daleko, že pomocí narážky na slavnou publikaci Stephena Castlese a Marka J. Millera *Age of Migration* (2003) předpovídá konec „věku migrace“, který podle něj započal v poválečném období, než ho propuknutí epidemie zastavilo (dále viz O'Brien – Eger 2020).

Epidemie COVID-19 a restrikce s ní spojené mají samozřejmě dopad na migrační proudy, ať už se již jedná o „zastavení“ migrace, rostoucí nezaměstnanost migrantů nebo o návrat migrantů do země původu (Guadagno 2020; významné je v tomto ohledu také odlišné postavení mužů a žen, viz Foley – Piper 2020), ovšem tyto body se týkají Velké Británie (Hu 2020), protože v některých evropských zemích – včetně České republiky – *nebyl* v roce 2020 zaznamenán propad zaměstnanosti migrantů (OECD 2020). Podle statistik ČSÚ a MPSV byla situace dokonce opačná, protože v roce 2019 bylo evidováno 144 114 oficiálně zaměstnaných ukrajinských občanů (jednalo se o jedince evidované na Úřadu práce, což bylo dáno informační povinností zaměstnavatelů, viz níže) a v roce 2020 se již jednalo o 159 468 ukrajinských občanů. Přestože tak byla restriktivní opatření Evropské unie v mnohém podobná a daly by se implikovat shodné

dopady na konkrétní státy, v České republice byla situace odlišná – nelze hovořit o odchodu oficiálně zaměstnaných ukrajinských migrantů do země původu, ale naopak o nárůstu jejich počtu.¹⁵ Mnozí badatelé by tak mohli namítat, že uvedená data ČSÚ nejsou vypovídající, protože zahrnují pouze oficiálně zaměstnané Ukrajince. To je samozřejmě pravda, ovšem i podle jiných statistik ČSÚ došlo v průběhu celého roku 2020 k početnímu nárůstu ukrajinských státních občanů s dlouhodobým vízem a trvalým pobytem (tab. 1). Vzrostl tak i počet udělených trvalých pobytů (tab. 2).

Rok	Počet	Dlouhodobé vízum (nad 90 dní)
2008	131 921	91 291
2009	131 932	88 250
2011	118 932	68 802
2014	104 156	30 233
2019	145 152	58 322
2020	165 654	×

Tabulka 1: **Počet ukrajinských státních občanů na území České republiky (pouze oficiálně registrovaní)**

Zdroj: Český statistický úřad, údaje Ředitelství služby cizinecké policie ČR (2020)

Rok	Trvalý pobyt
2019	86 831
2020	88 478

Tabulka 2: **Počet trvalých pobytů udělených ukrajinským státním občanům v České republice**

Zdroj: Český statistický úřad, předběžné údaje Ředitelství služby cizinecké policie ČR (2020)

Má to však své logické odůvodnění. Čeští politici sice zavedli restriktce namířené proti *mobilitě*, ale prodloužením všech pobytových oprávnění (ta měla skončit uplynutím doby 60 dnů od skončení nouzového stavu) a podporou pracovních

¹⁵ V rámci celé Evropské unie pak odešlo zpět na Ukrajinu 10 % ukrajinských migrantů, a to i navzdory možnosti dobrovolného návratu (Minich – Kravchuk 2020; Piechowska 2020).

práv (v případě ztráty zaměstnání neztratili ukrajinští migranti pobytové oprávnění, protože platnost povolení k zaměstnání a víz k pobytu se také prodloužila na dobu 60 dnů po skončení nouzového stavu) pro kvalifikované, nízko kvalifikované i nekvalifikované migranty zároveň dokázali zabránit propadu počtu migrantů na území České republiky a případně i jejich pádu do neregulérního postavení. Již od 16. března 2020 sice přišel zákaz vstupu do České republiky pro všechny cizince (s výjimkou cizinců pobývajících s přechodným pobytem nad 90 dnů, s trvalým pobytem v České republice anebo cizinců, jejichž pobyt je v „zájmu“ České republiky) a došlo také k uzavření hranic a k zavedení hraničních kontrol, ačkoliv se nejednalo o absolutní uzavření, protože hranice mohly být překročitelné díky testování, karanténě nebo izolaci (Guadagno 2020),¹⁶ ale to vedlo jen k omezení krátkodobých turistických pobytů (a v tomto ohledu zanikl i bezvízový režim s Ukrajinou; Kazharski – Makarychev 2020), nikoliv těch dlouhodobých.

Nedošlo tak k odchodu ukrajinských občanů do země původu, přestože probíhala epidemická krize a došlo k (dočasné) změně migrační politiky. Změny však nastaly na pracovních pozicích. Při zavádění lockdownu byly (nejen) v mnoha evropských státech logicky ohroženy pracovní pozice především v dopravě (nikoliv však v nejdůležitějších bodech dopravy), ve službách, v ubytovacích zařízeních, v maloobchodě a v pohostinství (Alberti a kol. 2020; Libanova – Poznjak 2020; OECD 2020; srov. Capps – Batalova – Gelatt 2020; Gellat 2020), ovšem na druhou stranu určitá odvětví vyžadovala pracovní sílu i v době pandemie. V České republice se sice příliš neuchytily sezónní práce tak silně jako v Polsku, Německu nebo Španělsku (Alberti a kol. 2020; Gamlen 2020; Gottlieb – Hintermeier – Bozorgmehr 2020), ovšem podle některých závěrů byla i navzdory tomu v České republice – podobně jako i v jiných evropských státech – nezbytná pracovní síla v zemědělství, ve stavebnictví, zdravotnictví, sociálních službách, potravinářství, logistice, výrobě nebo průmyslu (Libanova – Poznjak 2020; OECD 2020). Alespoň v otázce proměny pracovního zařazení migrantů tak lze nalézt určitou shodu mezi Českou republikou a dalšími státy Evropské unie.

¹⁶ Zároveň se jednotlivé evropské země zbarvily do oranžové, červené a zelené barvy, které představovaly stupeň ohrožení, a s tím souvisely také podmínky příjezdu (nejtěžší podmínky měly pak červeně zbarvené státy). Česká republika však téměř automaticky označovala všechny třetí země – a mezi nimi i Ukrajinu – za červené. Pro Ukrajince tak obecně platily ztížené podmínky cestování i pobytu. Poté však došlo k určitým úpravám v případě cestování.

Pokud byli ukrajinští migranti s dlouhodobými vízy propouštěni nebo pokud odcházeli ze svých pracovních pozic a nevrátili se do země původu,¹⁷ pak si podle některých autorů nacházeli nová cílová zaměstnání ve výše uvedených sektorech (Libanova – Poznjak 2020; Tanasijčuk 2020¹⁸), protože v nich byly pracovní pozice stále dostupné (Minich – Kravchuk 2020; Piechowska 2020; Tanasijčuk 2020). Už při zběžném nereprezentativním pohledu na nabídky práce pro ukrajinské migranty, které jsou vyvěšovány ukrajinskými zprostředkovateli na sociálních sítích (VKontakte a Facebook), vidíme nárůst zájmu o pracovníky v sociálních službách, logistice, zemědělství, potravinových řetězcích nebo ve výrobě potravin (tradičně se pak nezměnila nabídka práce ve stavebnictví a ve strojírenských/automobilových podnicích) a téměř vymizení nabídek práce v ubytovacích zařízeních a službách. Je tak patrné, že některá „tradiční“ zaměstnání migrantů nabízená na sociálních sítích de facto zanikla, ale zároveň se pro ukrajinské migranty objevily určité pracovní možnosti, které mohly být využity. Právě zaměstnání v logistice, zemědělství a potravinářství jsou pak důležitými cílovými zaměstnáními pro nekvalifikované pracovníky.¹⁹

Pohled na sociální síť nemůže být samozřejmě považován za důkaz změny pracovního zařazení ukrajinských migrantů, protože uvedená data nejsou reprezentativní (a v období lockdownu nebyla autorem článku provedena na sociálních sítích pečlivá analýza, která by nabídla odpovídající data). Konkrétnější data však může nabídnout ČSÚ (ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky), který uvádí počet ukrajinských pracovníků evidovaných na Úřadu práce České republiky v jednotlivých ekonomických činnostech (evidence je pro zaměstnavatele nutná, jedná se o jejich informační povinnost v případě zaměstnání cizinců) (tab. 3).

¹⁷ Toto tvrzení lze dále doložit i v práci Ruslana Minicha a Pavlo Kravchuka, kteří se od Generálního konzulátu České republiky na Ukrajině dozvěděli o častých žádostech ukrajinských migrantů o změnu zaměstnavatelů v České republice (Minich – Kravchuk 2020).

¹⁸ Autorka dokládá své tvrzení na základě rozhovoru s velvyslancem Ukrajiny v České republice Jevhenem Perebyjnisem.

¹⁹ Víme však, že objem remitencí posílaných na Ukrajinu navzdory obecnému očekávání (Gamlen 2020) neklesl, naopak i v průběhu roku 2020 rostl. V roce 2020 přišlo Ukrajině 12 121 bilionů dolarů, což je o 200 milionů více než v roce 2019. Jedná se však pouze o oficiální data Národní banky Ukrajiny (112 Ukraine. 2021. *Migrant workers transferred to Ukraine three times more money than investors*. <https://112.international/politics/migrant-workers-transferred-to-ukraine-three-times-more-money-than-investors-pms-advisor-58374.html> [cit. 2021-04-23]. Mnoho remitencí putuje totiž také skrze jiné kanály, které jsou obtížně zacytitelné (Drbohlav a kol. 2015).

Klasifikace ekonomické činnosti	2019	2020
Zemědělství, lesnictví a rybářství	5 165	9 987
Zpracovatelský průmysl ²⁰	39 800	44 065
Stavebnictví	23 944	25 377
Doprava a skladování	9 076	11 318
Zdravotní a sociální péče	2 430	2 801

Tabulka 3: **Ukrajínští pracovníci v České republice podle profesí, 2019 a 2020**

Zdroj: Český statistický úřad ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky

Uvedená data ukazují poměrně silný nárůst počtu ukrajinských pracovníků v ekonomických činnostech „zemědělství, lesnictví a rybářství“ a „doprava a skladování“, dále nárůst ve „zpracovatelském průmyslu“ a relativně slabší nárůst v oblasti „stavebnictví“ a „zdravotní a sociální péče“, jak zaznamenaly i Libanová s Poznjakem (2020). Oproti tomu je patrný propad ekonomické činnosti „ubytování, stravování a pohostinství“ – z 7 325 osob v roce 2019 na 7 039 osob v roce 2020 (ČSÚ). Lze samozřejmě uvést, že s přibývajícím počtem ukrajinských migrantů v České republice roste také jejich počet v každé ekonomické činnosti (a spousta dalších ekonomických aktivit ukrajinských migrantů je zahalena tajemstvím), ovšem díky uvedeným datům můžeme vysledovat, že zaměstnání, kde se ve větší míře mohou vyskytovat nekvalifikované pozice – v ekonomické činnosti „zemědělství, lesnictví a rybářství“, „doprava a skladování“ a „zpracovatelský průmysl“, kam spadá i potravinářství – zaznamenalo vyšší zájem.

K výše uvedeným statistikám je však nutné být obezřetný, protože nekvalifikované pracovní pozice lze předpokládat spíše v „zemědělství, lesnictví, rybářství“ a „skladování“, ovšem v sektoru „doprava“ a „zpracovatelský průmysl“ lze předpokládat i větší počet kvalifikovaných a nízko kvalifikovaných „potřebných“ pozic. Uvedená klasifikace ekonomických činností tak není dostatečně detailní a to brání možné interpretaci. Také je nutné zmínit, že uvedené statistiky se věnují pouze cizincům evidovaným na Úřadu práce České republiky, ale mnoho ukrajinských migrantů pracuje na živnostenská oprávnění (24 155 osob v roce 2020; ČSÚ), z nichž jsou mnohá volná a nelze se tak dopátrat typu podnikání.

²⁰ Do zpracovatelského průmyslu patří mj. výroba potravinářských výrobků a nápojů, výroba tabákových výrobků, výroba farmaceutik nebo i zpracování dřeva.

Mnozí ukrajinští migranti pak také pracují v neregulárním postavení (např. i v rámci turistického pobytu).

S odkazem na zemědělství nebo skladování (a potažmo také na lesnictví a rybnářství) – a s opatrností také na zpracovatelský průmysl – však můžeme uvést, že ukrajinští migranti pracovali v období epidemie na takových pracovních pozicích, které mohou být považovány za nezbytné pro zajištění základních životních potřeb české společnosti a pro fungování důležité infrastruktury. Zatímco ubytování může být vnímáno jako sektor, který lze za účelem omezení mobility a kontaktů omezit a kde také reálně došlo k poklesu oficiálně zaměstnaných ukrajinských pracovníků, zemědělství může být vnímáno jako stále nepostradatelné, a právě zde se často projevuje nekvalifikovaná pracovní síla.

Pandemie tak celkově měla možnost poukázat na důležitost určitých pracovních pozic, které mají svou relevanci z hlediska zachování základních potřeb společnosti a udržení potřebné infrastruktury a které vykonávali (mimo jiné) nekvalifikovaní ukrajinští migranti. Tím se může měnit perspektiva toho, co znamená „potřebné“ zaměstnání. Stále je však nutné uvést, že se jedná o vágnější závěry, protože uvedená data ČSÚ nám brání v pečlivější interpretaci. Přesto můžeme uvést, že role nekvalifikovaných ukrajinských migrantů byla v období epidemie případná a jejich role se může zvýraznit stejně jako v jiných evropských zemích.²¹ K celkové situaci však musíme dodat, že podíl samotných ukrajinských migrantů na celkovém chodu státu nebyl v období epidemie až tolik zásadní. Na uvedených pracovních pozicích pracovali samozřejmě i Češi a pracovníci jiných národností. Nicméně obsazování výše uvedených ekonomických činností ukrajinskými pracovníky by mělo být vnímáno jako relevantní.

Závěr

Epidemie má vždy významný vliv na migrační proudy, ovšem oproti tvrzením mnohých autorů, kteří (v případě jiných zemí) hovoří o „oslabení“ nebo o „zastavení“ migrace, nedošlo v České republice k propadu počtu oficiálně zaměstnaných ukrajinských občanů, počtu ukrajinských státních občanů s dlouhodobým vízem nebo úspěšných žádostí o trvalý pobyt (alespoň v roce 2020). Epidemie však s sebou přinesla změnu cílových zaměstnání ukrajinských

²¹ Kromě výše uvedeného je také zjevné, že kontrola a regulace mobility společně s implementací restriktivních opatření vedly k potvrzení silné role státu v otázce řízení migrace (Alberti a kol. 2020). Obecně se tak v případě regulace lidského jednání zvýraznila jeho moc (Davies 2020) a v tomto ohledu můžou i po pandemii přijít v oblasti migrace ještě větší státní intervence.

migrantů, protože se podle statistik ČSÚ (2020) začali orientovat na takové ekonomické činnosti, které zajišťují základní potřeby společnosti a naplňují základní fungování infrastruktury. Mezi nimi jsou i nekvalifikované pracovní pozice, protože podle statistik ČSÚ vidíme, že došlo k poměrně razantnímu nárůstu oficiálně zaměstnaných ukrajinských pracovníků v ekonomických činnostech zemědělství, lesnictví, rybářství, doprava, skladování a ve zpracovatelském průmyslu. Právě v oblastech zemědělství, skladování – a s opatrností lze uvést, že také ve zpracovatelském průmyslu – můžeme předpokládat nekvalifikovanou pracovní sílu. Díky tomu se může zvýšit prestiž nekvalifikované migrace, přestože duální pracovní trh zůstane s největší pravděpodobností zachován.

Celkově však má epidemie COVID-19 potenciál přehodnotit status kvalifikované, nízko kvalifikované a nekvalifikované migrace, jelikož může dojít k diskuzi o důležitosti některých „nezbytných“ a „neatraktivních“ profesí a k uvědomění si potřeby nekvalifikovaných migrantů (viz Fasani 2020). Může tak dojít ke zvýšení důstojnosti jejich práce a k většímu zájmu státu o jejich pracovní zařazení. To ovšem ukáže až budoucnost.

Nyní je důležité uvést, že česká migrační politika dosud nevytvářela dostatečné pracovní předpoklady pro nekvalifikované migranty a svou pozornost věnovala především kvalifikovaným a také nízko kvalifikovaným „potřebným“ migrantům. Tato situace silně rezonovala před epidemií, ale v současnosti může také dojít i v české migrační politice ke změnám. Potřebu nekvalifikované migrace si již začali uvědomovat v Německu, v Anglii, ve Španělsku a v dalších evropských zemích a Česká republika může na tuto situaci navázat.

Luděk Jirka je kulturní a sociální antropolog, působí na Katedře kulturních a náboženských studií Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové a dříve externě přednášel na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy a na Univerzitě Pardubice. Badatelsky se věnuje migraci, zejména transnacionální migraci, dále etnicitě a nacionalismu. Je autorem monografie *Migrace za lepším životem s podtitulem Etnická návratová migrace ze západní Ukrajiny: Sounáležitost s ukrajinským národem a „vytváření“ krajanů* (2018) a spoluautorem a editorem kolektivní monografie *Krajané: Hledání nových perspektiv* (2015). Kontakt: ludek.jirka@uhk.cz

Literatura

- 112 Ukraine. 2021. *Migrant Workers Transferred to Ukraine Three Times More Money than Investors*. Dostupné z <https://112.international/politics/migrant-workers-transferred-to-ukraine-three-times-more-money-than-investors-pms-advisor-58374.html> [cit. 2021-04-23].
- Alberti, Gabriella – Bessa, Ioulia – Ciupijus, Zyama – Cutter, Jo – Forde, Christ – Roberts, Maisie. 2020. *The Coronavirus Pandemic and the Post-Brexit Regulation of Migration*. CERIC Briefing Paper, Report Number 1. Leeds: University of Leeds.
- Barša, Pavel – Baršová, Andrea. 2005. *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova Univerzita.
- Brubaker, Rogers. 2006. *Ethnicity without Groups*. Cambridge – London: Harvard UP.
- Capps, Randy – Batalova, Jeanne – Gelatt, Julia. 2020. *Covid-19 and Unemployment. Assesing the Early Fallout for Immigrants and Other U.S. Workers*. Washington: Migration Policy Institute.
- Castles, Stephen – Miller, Mark J. 2003. *The Age of Migration*. New York: Guilford Press.
- Čermák, Zdeněk – Lupták, Milan. 2015. „Socioekonomický a demografický kontext česko-ukrajinské migrace.“ Pp. 51–65 in Dušan Drbohlav a kol.: *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: Migrace – remittance – (rozvoj)*. Praha: Karolinum.
- Čermáková, Dita. 2008. „Klientský systém a jeho specifika.“ Pp. 167–175 in Dušan Drbohlav (ed.): *Nelegální ekonomické aktivity migrantů. Česko v evropském kontextu*. Praha: Karolinum.
- Čermáková, Dita – Nekorjak, Michal. 2009. „Ukrainian Middleman System of Labour Organization in the Czech Republic.“ *Geografie* 100, 2009, 1: 33–43.
- Davies, Gareth. 2020. „Does Evidence-Based EU Law Survive the Covid-19 Pandemic? Considering the Status in EU Law of Lockdown Measures which Affect Free Movement.“ *Frontiers in Human Dynamics* 2, 2020: 1–5.
- Drbohlav, Dušan (ed.). 2008. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů. Česko v evropském kontextu*. Praha: Karolinum.
- Drbohlav, Dušan (ed.). 2015. *Ukrajinská pracovní migrace v Česku. Migrace – remittance – (rozvoj)*. Praha: Karolinum.
- Drbohlav, Dušan – Džúrová, Dagmar. 2007. „Where Are They Going? Immigrant Inclusion in the Czech Republic (A case study on Ukrainians, Vietnamese, and Armenians in Prague).“ *International Migration* 45, 2007, 2: 69–95.
- Drbohlav, Dušan – Lachmanová, Lenka. 2008. „Irregular Activities of Migrants in the Czech Republic. A Delphi Study about Adaptations in a Globalising Economy.“ Pp. 129–156 in Pavel Dostál (ed.): *Evolution of Geographical Systems and Risk Processes in the Global Context*. Praha: Univerzita Karlova.
- Drbohlav, Dušan – Lachmanová, Lenka – Fassman, Martin – Čermák, Zdeněk. 2008. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů. Česko v evropském kontextu*. Praha: Karolinum.
- Drbohlav, Dušan – Medová, Lenka – Čermák, Zdeněk – Janská, Eva – Čermáková, Dita – Džúrová, Dita. 2010. *Migrace a (i)migranti v Česku. Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Sociologické nakladatelství.

- European Commision. 2021. *Impact of COVID-19 Pandemic on Voluntary and Forced Return Procedures and Policy Responses. EMN-OECD Inform*. Brussels: European Migration Network.
- Ezzedine, Petra. 2012. „Mateřství na dálku. Transnacionální mateřství ukrajinských migrantek v České republice.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 13, 2012, 1: 24–32.
- Ezzedine, Petra a kol. 2014. *Migrantky a nájemná práce v domácnosti v České republice*. Praha: SIMI.
- Faist, Thomas – Kivisto, Peter. 2010. *Beyond Border*. Thousand Oaks: SAGE.
- Fasani, Francesco. 2020. *Immigrant Key Workers in Europe: The COVID-19 Response that Comes from Abroad*. VoxEU. Dostupné z <https://voxeu.org/article/covid-19-immigrant-workers-europe> [cit. 2021-04-23].
- Foley, Laura – Piper, Nicola. 2020. *COVID-19 and Women Migrant Workers. Impacts and Implications*. Geneva: International Organization of Migration.
- Gamlen, Alan. 2020. *Migration and Mobility after the 2020 Pandemic. The End of Age?* Working paper No. 46. Oxford: University of Oxford.
- Gelatt, Julia. 2020. *Immigrant Workers. Vital to the U. S. Covid-19 Response, Disproportionately Vulnerable*. Washington: Migration Policy Institute.
- Gottlieb, Nora – Hintermeier, Maren – Bozorgmehr, Kayvan. 2020. *Covid-19 & Migration Country Brief Germany. Lancet Migration Global Collaboration*. Technical Report.
- Guadagno, Lorenzo. 2020. *Migrants and the COVID-19 Pandemic. And Initial Analysis*. Geneva: International Organization for Migration.
- Günter, Vladislav. 2016. „Imigrace do Československa a do Česka po druhé světové válce.“ Pp. 67–91 in Zdeněk Uherek (ed.): *Migrace. Historie a současnost*. Ostrava: Pant.
- Hu, Yang. 2020. „Intersecting Ethnic and Native-Migrant Inequalities in the Economic Impact of the COVID-19 Pandemic in the UK.“ *Social Stratification and Mobility* 68, 2020, C: 1–6.
- Jaroszewicz, Marta – Piechal Thomasz. 2016. „Ukrainian Migration to Poland After the ‘Revolution of Dignity’. Old Trends or New Exodus?“ Pp. 60–93 in Dušan Drbohlav – Marta Jaroszewicz (ed.): *Ukrainian Migration in Times of Crisis. Forced and Labour Mobility*. Praha: Univerzita Karlova.
- Kazharski, Aliaksei – Makarychev, Andrey. „Introduction to the Special Issue.“ *Mezinárodní vztahy/Czech Journal of International Relations* 55, 2020, 4: 5–10.
- Kušniráková, Tereza – Čížinský, Pavel. 2011. „Dvacet let české migrační politiky: Liberální, restriktivní nebo ještě jiná?“ *Geografie* 116, 2011, 4: 497–517.
- Leontiyeva, Yana. 2014. „The Education–Employment Mismatch among Ukrainian Migrants in the Czech Republic.“ *Central and Eastern European Migration Review* 3, 2014, 1: 63–84.
- Leontiyeva, Yana. 2016. „Ukrainians in the Czech Republic. On the Pathways from Temporary Foreign Workers to One of the Largest Minority Groups.“ Pp. 133–149 in Olena Fedyuk – Marta Kindler (ed.): *Ukraine Migration to the European Union*. Amsterdam: IMISCOE.
- Leontiyeva, Yana – Kopecká, Ludmila. 2018. *Migrace ukrajinských studentů do České republiky. Perspektivy lidského kapitálu*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky.

- Leontiyeva, Yana – Nečasová, Mirka. 2009. „Kulturně blízcí? Integrace přistěhovalců ze zemí bývalého Sovětského svazu.“ Pp. 117–160 in Miroslava Rákoczyová – Radim Trbola (ed.): *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Leontiyeva, Yana – Tollarová, Blanka. 2011. *Results from a Survey of Foreigners' Incomes, Expenditures and Remittances. Main Findings Concerning Remittances*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Libanova, Ella – Poznjak, Oksana. 2020. „Zovnišnja trudova mihracija z Ukrajiny. Vplyv COVID-19.“ *Demografija ta socialna ekonomika* 42, 2020, 4: 25–40.
- Malynovska, Olena. 2008. „Migrace z Ukrajiny (s důrazem na Česko jako cílovou zemi).“ Pp. 211–224 in Dušan Drbohlav (ed.): *Nelegální ekonomické aktivity migrantů. Česko v evropském kontextu*. Praha: Karolinum.
- Markov, Igor. 2009. *Ukrainian Labour Migration in Europe*. Lviv: International Charitable Foundation.
- Minich, Ruslan – Kravchuk, Pavlo. 2020. *The Impact of COVID-19 on Ukrainian Labour Migrants in Czechia, Hungary, Poland and Italy*. Prague Process. Dostupné z <https://www.pragueprocess.eu/en/news-events/news/379-news-events-dialogue-migration-observatory-training-academy-resources-admin-the-impact-of-covid-19-on-ukrainian-labour-migrants-in-czechia-hungary-poland-and-italy> [cit. 2021-04-23].
- Modrá karta. 2021. *Modrá karta*. Dostupné z <https://www.mvcr.cz/clanek/modra-karta.aspx> [cit. 2021-04-23].
- Nekorjak, Michal. 2006. „Klientský systém a ukrajinská pracovní migrace do České republiky.“ *Sociální studia* 1, 2006, 1: 89–109.
- O'Brien, Michelle L. – Eger, Maureen A. 2020. „Suppression, Spikes and Stigma. How COVID-19 Will Shape International Migration and Hostilities toward It.“ *International Migration Review* (online first 26. 10. 2020).
- OECD. 2020. *What is the Impact of the COVID-19 Pandemic on Immigrants and Their Children*. Paris: OECD Publishing.
- Piccoli, Lorenzo – Dzankic, Jelena – Ruedin, Didier. 2021. „Citizenship, Migration and Mobility in a Pandemic (CMMP). A Global Dataset of COVID-19 Restrictions on Human Movement.“ *PLoS ONE* 16, 2021, 3: 1–10.
- Piechowska, Maria. 2020. „Ukrainian Labour Migration to the EU During the COVID-19 Pandemic.“ *Bulletin* 156, 2020, 1586. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych.
- Rumpík, Viktor. „Klientský systém v České republice a jeho současná transformace.“ *Lidé města* 17, 2015, 1: 109–136.
- Stojanov, Robert – Duží, Barbora. 2008. „Česká migrační a rozvojová politika.“ Pp. 203–238 in Dušan Drbohlav (ed.): *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: Migrace – remitence – (rozvoj)*. Praha: Karolinum.
- Tanasijčuk, Olha. *Povernennja tysjač Ukrajinčiv iz Čechiji: Vykylyk či šanc?* Dostupné z <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3007092-povernenna-tisac-ukrainciv-iz-cehii-viklik-ci-sans.html> [cit. 2021-05-07].
- Trčka, Michal – Moskvina, Yuliya – Leontiyeva, Yana – Lupták, Milan – Jirka, Luděk. 2018. *Zaměstnávání ukrajinských pracovníků s polskými vízy v České republice*:

- od hlavních vzorů pracovního vykořisťování po intervenci.* Praha: Multikulturní centrum Praha.
- Trlifajová, Lucie. 2011. „Význam transnacionální perspektivy pro výzkum migrace. Ukrajinci dlouhodobě pobývající v Praze.“ *Studia Ethnologica Pragensia* 2, 2011, 2: 61–78.
- Uherek, Zdeněk – Plochová, Kateřina. 2003. „Migration from the Former Soviet Union to the Czech Republic. Comparing the Cases of Resettlers from Areas Affected by the Chernobyl Nuclear Disaster, Kazakhstan and the Labour Migration from Subcarpathian Ukraine.“ Pp. 211–227 in Davide Torsello – Melinda Pappová (ed.): *Social Networks in Movement*. Šamorín: Forum Institute.
- Uherek, Zdeněk – Korecká, Zuzana – Pojarová, Tereza (ed.). 2008. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy. Vybrané případy imigračních skupin v České republice*. Praha: Etnologický ústav AV ČR.
- Valenta, Ondřej. 2015. „(Ne)využití lidského kapitálu Ukrajinců v Česku.“ Pp. 161–182 in Dušan Drbohlav (ed.): *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: Migrace – remittance – (rozvoj)*. Praha: Karolinum.
- Zilynskyj, Bohdan. 2002. *Ukrajinci v českých zemích po roce 1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.